

Bewustwording (toekomstige) ondernemers natuurinclusieve landbouw

Marijke Dijkshoorn-Dekker, Nico Polman en Greetje Cnossen

29 mei 2018

En wie nog meer.....

Vandaag

- Natuurinclusief is booming
- Leernetwerk Natuurinclusieve Landbouw
- WIKI Natuurinclusieve landbouw (V)MBO
- Films voor MBO/HBO
- Verdienmodellen natuurinclusieve landbouw
- Website: 'Hoe natuurinclusief ben jij?'

Natuurinclusie maar ook o

MINISTER STREEFT NAAR DUURZAAM BODEMBEHEER IN 2030

24 mei 2018

Uiterlijk in 2030 moeten alle Nederlandse landbouwgronden duurzaam worden beheerd. Dat schrijft minister Carola Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in een brief aan de Tweede Kamer. Dat is mede van belang voor de watervoorziening.

Nog dit jaar stelt de minister 6 miljoen euro beschikbaar voor projecten die bijdragen aan duurzaam bodembeheer. Die moet de bodemkwaliteit versterken.

'Melk
vinder

Doe mee aan h
uitdagingen va
staat natuurin

- Ingrid van Huizen, Joris Baecke en
Claude van Dongen

n en
Wat

en, zijn
rore. Zo zet
ook mondiaal

Veel vragen mbt natuurinclusieve landbouw

- Wat levert natuurinclusieve landbouw op?
- Wat zijn de kansen om op korte en op lange termijn te verdienen aan of met de natuur?
- Welke “harde” (euro’s) en “zachte” (plezier, inspiratie, motivatie) opbrengsten spelen een rol in de keuzes die gemaakt worden door de boer?
- Wat of wie is je inspiratiebron?
- Wat voor bedrijf wil je doorgeven aan de volgende generatie?

Boeren verschillen

Bedrijfsbeslissingen
hangen af van
opbrengsten, de omgeving
en de eigen motivatie

Een transitie in
de landbouw?

Verschillende handvatten

Ben jij Natuurinclusief?

Doe de test Ervaringen Aan de slag 10 reden

Wilt u ook weten hoe u met natuur uw onderneming duurzamer en meer rendabel maakt? Doe nu de test en ontdek welke stappen u kan maken om tot een natuurinclusief verdienmodel te komen.

Ervaringen van natuurinclusieve boeren

Toon mij alleen ervaringen van:

Veehouderij Akker- en tuinbouw

Leerboek Natuurinclusieve Landbouw

- Natuurinclusieve Landbouw, w...
- inclusieve landbouw, w...
- erende voorbeelden
- Akkerbouw - specifieke so...
- Akkerbouw - landschap
- Akkerbouw - gezonde bod...
- Akkerbouw - specifieke so...
- Veehouderij - gezonde bod...
- Veehouderij - landschap
- Veehouderij - multifunctionele landbouw ...
- Multifunctionele landbouw ...
- Multifunctionele landbouw ...
- Agrobiodiversiteit
- Gezonde bodem
- Specifieke soorten - dieren...
- Landschap
- Maatregelen
- Vanggewassen en groenb...
- Niet kerende grondbewerki...
- Kruidenrijk grasland
- Vergroting van het aandeel...
- Verdienmodellen
- Aan de slag
- Tekstvragen
- opdrachten

Landbouw spaart natuur

Landbouw gebruikt natuur

Verder lezen

- Natuurinclusieve landbouw, wat is dat?
- Inspirerende voorbeelden
- Agrobiodiversiteit
- Maatregelen
- modellen

Leernetwerkteam natuurinclusieve landbouw

- Greetje Cnossen Nordwin
- Herman Jansen Citaverde
- Gera van Os Aeres
- Herman Offereins Aeres
- Rob Kerkmeester HAS
- Djoeke Langeloo HAS
- Nico Polman WUR
- Marijke Dijkshoorn-Dekker WUR

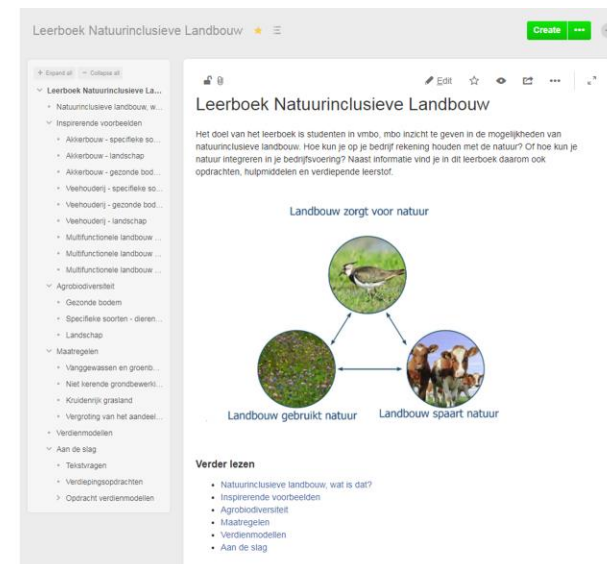
Leernetwerk natuurinclusieve landbouw

- Ontwikkelen van digitaal lesmateriaal voor toekomstige ondernemers
- Focus op bodem en biodiversiteit
- Behoefte docenten staat centraal (V)MBO, HBO
- Lesmodule en inbedding
- 11 bijeenkomsten in 2016/2017

Leerboek natuurinclusieve landbouw

- Leerboek Natuurinclusieve landbouw als WIKI op groenkennisnet (<https://wiki.groenkennisnet.nl/display/LNL>)
 - vele aspecten natuurinclusieve landbouw
 - gericht op student en docent bepaalt zelf de koers
 - inclusief lesbrief
- Groot bereik aantal studenten
- Niveau VMBO 3,4 en MBO 1,2
- Aansluitend op examen keuzevak Natuurlijk Groen

Wiki Leerboek natuurinclusieve landbouw

Meer informatie

- [Verdienmodellen Natuurinclusieve Landbouw](#), rapport Wageningen Economic Research 2017
- [Boer Pelleboer, polderzicht Mastenbroek](#), website
- [Henk Pelleboer](#), Red de rijke weide

Kaas moet weidevogels redden, video RTV Oost YouTube

van 68
buren
zijn eigen
n,
i, uit en
bedrijven,

[landbouw, wat is dat?](#)

zoon
gewassen
». Er worden
nazie,
Daarnaast
e niche-
r aan

it

[tuurinclusieve landbouw: wat is dat?](#)
[pirerende voorbeelden](#)
[robiodiversiteit](#)
[atregelen](#)
Is'

[Nestkast maken](#)

[m - de rol van de regenworm](#)

[f bedrijf \(HBO\)](#)

idwest
ouw hij 100

MBO/HBO

ve landbouw

n betekent dat je de natuur niet alleen

optimaal gebruikt, maar die ook spaart en verzorgt. Dat kan op veel verschillende manieren. Binnen de context van een bedrijf, maar ook regionaal. En dat kan op een economisch rendabele manier.

In dit dossier vind je actuele kennis over natuurinclusieve landbouw. Het dossier is samengesteld op verzoek van het ministerie van Economische Zaken.

ernest m

 [Veehouderij - landschap](#) —

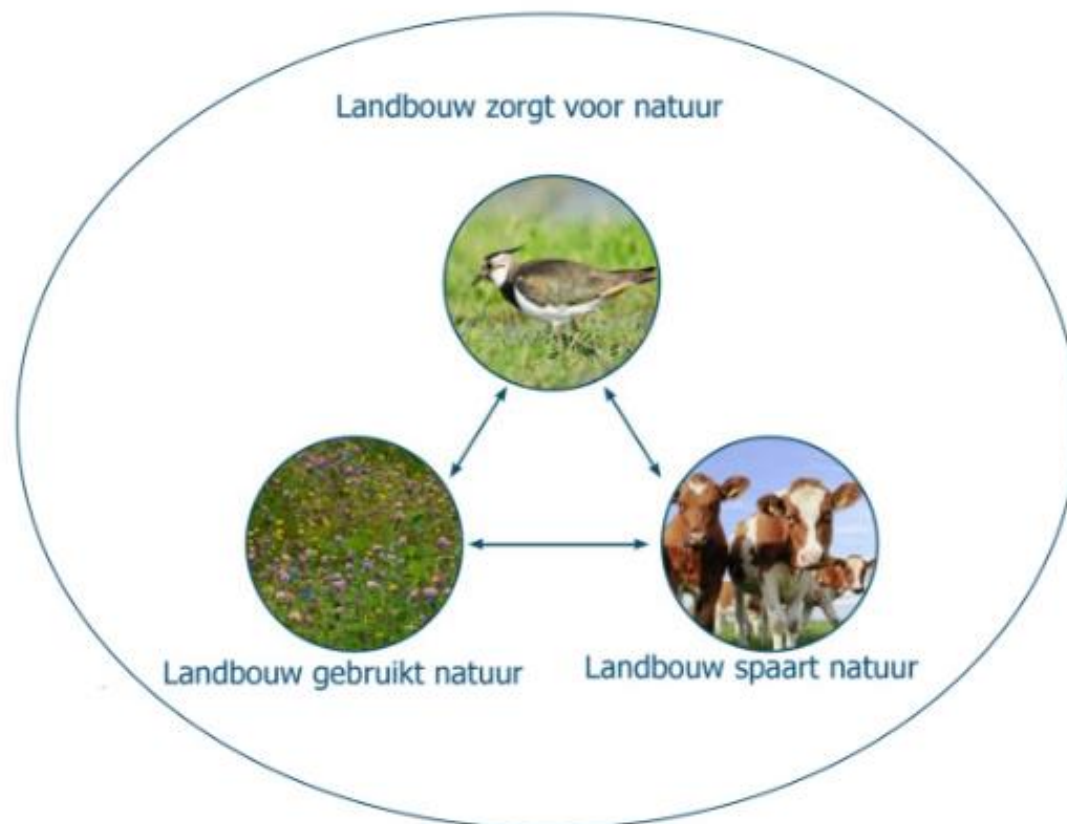
In de uiter
Harberink
houdt daa
het terreir
worden. Z
deel van l

Leerboek

Natuurinclusieve Landbouw

Het doel van het leerboek is studenten in vmbo en mbo inzicht te geven in de mogelijkheden van natuurinclusieve landbouw. Hoe kun je op je bedrijf rekening houden met natuur? Of hoe kun je natuur integreren in je bedrijfsvoering? Naast informatie vind je in dit leerboek daarom ook opdrachten, hulpmiddelen en verdiepende leerstof.

Verdienmodellen

Maatschappelijk dialoog

- Voeren van het maatschappelijk dialoog binnen HBO
- In eerste instantie HBO 1,2; kan voor 3,4 en (V)MBO ook gebruikt worden.
- Van 4 ondernemers en 2 organisaties
- Modulair van opbouw: urgentiefilm, voorstelfilm, 6 vragenfilmpjes, en 1 korte aan de slag film
- Vindbaar op <https://wiki.groenkennisnet.nl/display/LNL>

Maatschappelijk dialoog: setting the scene

Natuurinclusieve landbouw – storyboard

Insteek Video: urgentiefilmpje

Doelgroep: HBO Studenten

Doel: Introductievideo van onderwerp om Lagerhuis debat te starten, onderwerp aan te stippen.

Datum: 26-10-2017

Versie 1.1

Taal: Nederlands

Duur Scene	Beeld	Tekst	Voice-over
	WUR intro	Titel: Hoe zorgt de natuur voor de boer?	
	Wereldbol met poppetjes erop. Aantallen (intro animatie)		Dit is onze wereld. Zoveel landen, zoveel mensen en een aantal dat alleen nog maar gaat groeien. Deze wereld staat wel voor een aantal grote uitdagingen de komende jaren. Teruglopen

Vragen voor interviews

Hoofdvragen voor interviewer

1. Wat is voor jou natuurinclusieve landbouw?
2. Wat is natuurinclusief bodembeheer?
3. Wat is de betekenis van biodiversiteit voor de landbouw?

Introductie voor vraag 4, 5 en 6:

De wereld verandert. Korte uitleg van video door urgentie te duiden: de omgeving verandert nu en in de toekomst (klimaat met meer extremen, meer droogtes en zware regenbuien; strengere regelgeving, veranderende wensen/eisen van de samenleving). We focussen bij de volgende vragen op bodem en biodiversiteit:

4. Hoe kan de landbouw inspelen op de veranderende omgeving?
5. Welke gevolgen zal dit hebben voor het bedrijfsinkomen?
6. Wat is jouw droombeeld?

Waarom werken aan bewustwording?

Natuurinclusieve Landbouw?

- Wat is volgens jullie natuurinclusieve landbouw?
- Welke voorbeelden kun je noemen?

Hoe kan de landbouw inspelen op de veranderende omgeving?

Welke gevolgen zal dit hebben voor het bedrijfsinkomen ?

Voeren maatschappelijk dialoog

<https://wiki.groenkennisnet.nl/display/LNL>

Aan de slag met natuurinclusieve landbouw

<https://wiki.groenkennisnet.nl/display/LNL>

Vandaag: verdienmodellen

PDF Verdienmodellen natuurinclusieve landbouw mei 2018: "Inspiratie en beweging."

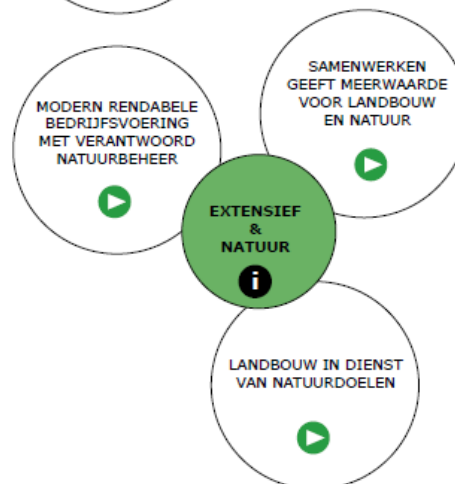
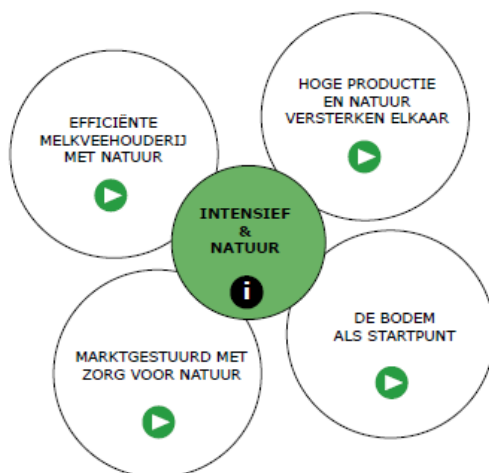
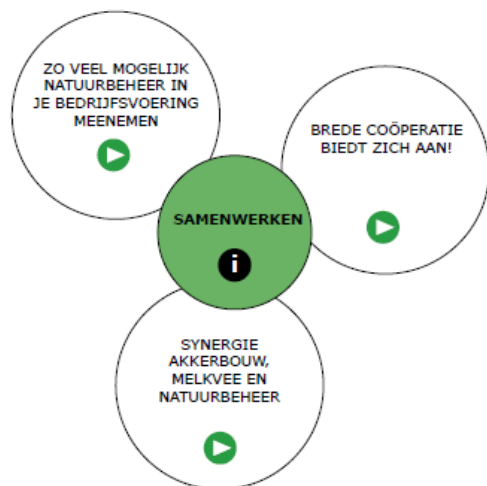
Hoe zit de brochure in elkaar?

Het is een soort "praktijkgids met innovatieve bestemmingen" waar al een verdienmodel onder zit.

<http://edepot.wur.nl/450978>

De kracht van de pdf

Voorbeeld 1

Navigatie binnen
de akkerbouw

info verdienmodellen

>> SAMENWERKEN

>> VERBREDEN

AKKERBOUW & NATUUR

>> AKKERBOUW & BODEM

Peter Harry Mulder

Wim Stegeman

Hilchard Waalkens

Arnold Michielsen

BALANS TUSSEN ECONOMIE EN ECOLOGIE

Waardepropositie

Door samenwerking toekomst veilig stellen

Samen met de buurman (akkerbouwer) beschikt Hilchard Waalkens over een rendabele eenheid grond. Machines en één medewerker worden gedeeld om daarmee kosten te kunnen drukken. 'Eigenlijk is de grond hier te duur', aldus Waalkens, maar 'Met de bodem verdienen je je gein'. Dat is ook de reden dat de helft van het bouwplan bestaat uit de teelt van tarwe (extensief). Deze keuze betaalt zich terug in de opbrengst per ha en hogere prijs door betere kwaliteit van zijn uien en aardappels(intensief). In het belang van goede grond ziet Waalkens in de toekomst de inzet van kleine robotjes op zijn bedrijf. Maar ook nu al zit Waalkens vol met plannen. Eerder renoveerde hij zijn schuur, plaatste zonnepanelen en zijn bedrijf wordt binnenkort energieneutraal.

Rekening houden met de natuur

De aanpassing naar minder intensieve akkerbouw gaat gepaard met een groot aantal maatregelen om vooral het organische stof gehalte van de bodem te bevorderen. Genoemd is al de positieve invloed van tarwe op het bouwplan. Andere maatregelen zijn onder andere stro hakselen, groen bemesting en een optimale drainage. Ook de inzet van lichtere machines welke met een goede bandenspanning rijden tijdens droge omstandigheden helpt mee voor de bodemkwaliteit. Maar er is meer dan bodem. Rekening houden met de natuur betekent ook zo weinig mogelijk gewasbeschermingsmiddelen gebruiken en akkerrandenbeheer. Computerprogramma's helpen het optimale spuitmoment en dosering te bepalen. Bovendien worden insecticiden aangewend die natuurlijke vijanden sparen. Het zorgt allemaal niet direct voor extra verdiensten, maar je ziet het uiteindelijk terug in een betere kwaliteit van je producten en draagvlak bij de maatschappij. Zo ben je continue aan het balanceren tussen ecologie en economie.

Aardappelbewaarplaats

Om het bedrijf economisch rendabel te houden investeerde Waalkens in 2011 in een nieuwe aardappelbewaarplaats. Hiervoor huurde hij ruimte, maar dit werkt een stuk efficiënter. De computer zorgt voor de beste temperatuur en dat de aardappels niet te veel vocht verliezen. Bovendien worden ventilatoren energiezuiniger ingezet. "De controle over het vocht is echt heel belangrijk. Als je teveel vocht verliest raak je gewicht kwijt. Op een schuur kan dat zo enkele procenten schelen, en dat is gewoon geld", aldus Waalkens.

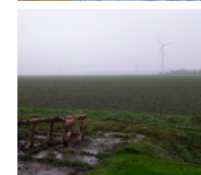
Naam, uitspraak,
bedrijf en locatie

WAALKENS VOF

Lelystad

Akkerbouw, 100ha, aardappel, uien en tarwe.

Aanpak

Succesfactoren

Navigatie door PDF

Voorbeeld 2

Navigatie binnen
de akkerbouw

info verdienmodellen	>> SAMENWERKEN	>> VERBREDEN	> INTENSIEF & NATUUR	>> EXTENSIEF & NATUUR
	Anton Stokman	Hessel Agema	Henk Pelleboer	Bouke Meijer

DE BODEM ALS STARTPUNT

Waardepropositie

De bodem is een stuk vermogen van ons bedrijf

Bouke Meijer is een melkveehouder die al zo'n 15 jaar bezig is met kringlooplandbouw. Een zelfredzame bodem zorgt voor gezonde voeding, een gezonde koe en goede mest. Deze mest zorgt weer voor een optimale bodem. Een zelfredzame, natuurlijke bodem heeft voldoende nutriënten en mineralen nodig. De belangrijkste voedingsstoffen bevinden zich dan namelijk in de kringloop. Daardoor hoeft Meijer minder krachtvoer te kopen voor de koe en gebruikt minder meststoffen. Daarmee bespaart hij niet alleen geld, de bodem gaat ook langer mee.

Laat je grond zo veel mogelijk voor je werken

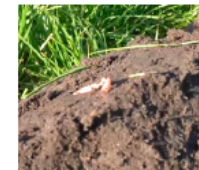
Toen Meijer in Witteveen begon, verbaasde het hem dat de goed ontwaterde grond zo slecht functioneerde. Dat kwam omdat de bodem in de akkerbouw altijd mechanisch aan de gang werd gehouden. Met de ploeg en de cultivator trek je de boel wel open. Als je grasland neerlegt, moet de bodem het zelf doen. Maar het bodemleven was hier minimaal, aldus Meijer. Hij is veel bewuster naar de bodem gaan kijken en kwam er achter dat je het bodemleven moet vertroetelen.

Om het optimale uit de kringloop te halen, wordt er heel veel gemeten op het bedrijf. We willen inzicht hebben in waar we staan en kunnen ons zo wapenen met cijfers. Zo kunnen we resultaten interpreteren en sturen.

Wacht tot de bodem er klaar voor is

"Ga niet door de plassen heen rijden, maar ga pas het land op als het kan", stelt Meijer. Hij weet nu ook dat een keer de graszode vernietigen in het kader van graslandvernieuwing een gigantische nitraatuitspoeling oplevert. "Je veroorzaakt dan echt een plaatselijke milieuramp. Ik ben nu veel zuiniger op mijn gras." Dat betekent ook: zorgen voor een goede ontwatering. Daarnaast probeert Meijer alleen te bemesten als de weersomstandigheden goed zijn. Voldoende zon, goede temperatuur en zeker niet te nat. Als hij zeker weet dat de stoffen door de bodem worden opgenomen en in een periode van een maand of drie worden afgegeven aan het gras. Gevolg van zijn manier van werken is dat hij voldoende onslag moet hebben, om de mest van een deel van de zomer, de herfst en de winter te kunnen bergen. De aandacht voor de bodem werpt duidelijk zijn vruchten af. Het bodemleven is enorm verbeterd en de opbrengsten ook.

Naam, uitspraak,
bedrijf en locatie

MELKVEE EN EDUCATIEBEDRIJF
FAM. MEIJER

Witteveen

220 melk- en kalfkoeien met 125
stuks jongvee. Meijer verbouwt
16 hectare mais.

Aanpak

Succesfactoren

Navigatie door PDF

Ervaringen met verdienmodellen

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

NATUURDOELEN REALISEREN DOE JE MET KENNIS, NIET MET BEHEERSMAATREGELEN

Kwaliteit

Terreinbeheer. Pieter mens deze areaal kuu voor zijn. Wanneer bloemen moet aan de kwaliteit verbeteren. J minder ka

Verbinding

Wanneer landbouw Een inter terreinbeheer meer seri balans ge lokaal het werken a Dat leidt i

Aandacht

Ook kun j den natu veren. De dit zelf ut aandacht interessat

RECLAME MAKEN VOOR DE BLOEMENRANDEN

Samenwerken aan bloemenranden

Het initiatief o maatschap van de aanleg van sels kunnen da en en andere l Samen met bu boeren te inte

Samenwerken geeft meerwaarde voor landbouw en natuur

Echte gruit

Je zou Klaas O Skrizkrite Idz elkaar 1750 hi twintig procent euro aan behe moest aankopi zijn manier vai agrarisch natu

Sponsoren

Het leuke van (www.burgers inleg is 10 eur dingen erg teg elagd. Dit be laten inzaaien, we zijn begon tikelen opgeen Voor een regul (financiële) re bloemenrand l is de bloemen leerzaam, zek is er een scho

Succesfact

Agrarisch natu economisch re zijn op overho sponsoren, da reclame te ma

MARKTGESTUURD MET ZORG VOOR NATUUR

WEERBARE AKKERBOUW MET BODEM ALS KAPITAAL

TIPS

1 BRENG DE OMGEVING VAN HET BEDRIJF IN KAART EN MAAK DE VISIE OP LANDBOUW MET NATUUR HELDER

2 BRENG HET NETWERK VOOR LANDBOUW MET NATUUR IN KAART

3 GA NA WAT DE KLANT INTERESSEERT

4 BRENG DE WAARDE VAN NATUUR VOOR HET BEDRIJF IN BEELD

5 GA NA OF HET VERDIENMODEL VEERDRACHTIG IS

PIETER VAN MELICK

PIETER VAN REEUWIJK akkerbouwer

Voor PR van de sector en het

KLAAS OEVERING

HENK PELLEBOER

PETER HARRY MUIJDER EN

De tips in de PDF; versie 2018

TIPS

1

BRENG DE OMGEVING VAN HET BEDRIJF IN KAART EN MAAK DE VISIE OP LANDBOUW MET NATUUR HELDER

lees verder

2

BRENG HET NETWERK VOOR LANDBOUW MET NATUUR IN KAART

lees verder

3

GA NA WAT DE KLANT INTERESSEERT

lees verder

4

BRENG DE WAARDE VAN NATUUR VOOR HET BEDRIJF IN BEELD

lees verder

5

GA NA OF HET VERDIENMODEL VEERKRACHTIG IS

lees verder

Nieuwe tip:

Vraag	Bouwsteen	Onzekerheden				
		1	2	3	4	5
		WET- EN REGEL GEVING	NIEUWE INNOVATIES BIJ COLLE- GA'S	NIEUWE STRATEGIE LEVERAN- CIER		
Wat?	Waarde propositie					
Voor wie?	Klantsegmenten					
	Klantrelaties					
	Kanalen					
	Kernactiviteiten					
Hoe?	Mensen en middelen					
	Strategische partners					
	Inkomsten stromen					
Kosten- baten	Kosten structuur					

Ervaringen met verdienmodellen

Ben jij
Natuurinclusief?

Doe de test

Ervaringen

Aan de slag

10 reden

Wil je ook ontdekken welke stappen je kunt zetten om tot een natuurinclusief verdienmodel te komen? Doe de test!

www.benjijnatuurinclusief.nl

Website: Hoe natuurinclusief ben jij?

Ben jij
Natuurinclusief?

Ben jij
Natuurinclusief?

Ben jij
Natuurinclusief?

Ben jij
Natuurinclusief?

Ben jij
Natuurinclusief?

De samenhang tussen landbouw en natuur staat sterk in de belangstelling. Er zijn kansen voor de landbouw, ook in verdienmodellen. Bij natuurinclusieve landbouw zijn de negatieve effecten van de agrarische bedrijfsvoering op de natuur minimaal en de positieve effecten van de natuur op de bedrijfsvoering maximaal. Dit nieuwe perspectief op de relatie tussen economie en natuur biedt, zeker in de landbouw met zijn specifieke relatie tot natuur en

omgeving, een andere kijk op bedrijfsvoering. Kern van het verdienmodel is dat niet alleen geld wordt verdiend met agrarische productie, tegelijkertijd wordt waarde gecreëerd voor en met de natuur. Dit kan door de natuurwaarden of opbrengsten uit de natuur te vermarkten en door eigenschappen van de natuur te benutten in de bedrijfsvoering en daarmee bedrijfskosten uit te sparen.

1. _____
2. _____
3. _____

10 redenen waarom je natuurinclusief zou moeten ondernemen

- 1 Rendabele bedrijfsvoering op lange termijn
- 2 Positief imago van de sector
- 3 Voor behoud van biodiversiteit

Meer informatie?

Marijke Dijkshoorn

Marijke.dijkshoorn@wur.nl

Nico Polman

Nico.polman@wur.nl

